

Arany János nagykőrösi balladái

Bevezető gondolatok

Arany János (1817-1882) a magyar irodalom megkerülhetetlen figurája, pályájának kiteljesedése az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc eseményeit követő évtizedekre esik, jóllehet az 1840-es években is alkotott már olyan remekműveket (például a *Toldit*), amelyeket mindmáig a magyar irodalmi kánon legstabilabb oszlopaiként tartunk számon. Sokak szerint legértékesebb és egyben legvirtuózabb művei a balladák.

A tétel kifejtése

Összetett műfaj. Az Arany-balladákat gyakran úgy említjük, mintha önálló műfajt képviselnének, pedig a költő eme különleges alkotásai mind műfaji, mind tematikus, mind poétikai szempontból nagy és szövevényes európai irodalmi hagyományok folytatói. Maga a ballada műfaj is sokféleképpen értelmezhető, attól függően, hogy melyik műfaji hagyományról beszélünk; Arany János is többféle minta ötvözésével hozta létre balladaköltészetét. Az *Ágnes asszony* (1853) például a skót és erdélyi **népballadákkal** rokonítható népi jellegű alkotás, az *V. László* (1853) a shakespeare-i **drámai** hatásokat idézi idősíkváltásaival és fokozottan párbeszédessé jellegetve, a *Zách Klára* (1855) pedig a **historiás énekek** hagyományát folytatja.

Epika, líra, dráma. A ballada összetett verses formájú kispikari műfaj, amelyben drámai és lírai elemek is felismerhetők. A balladák **történetet** mesélnek el, mint például az eposzok, de az öreg műfaji nagytetvéknél sokkal rövidebbek és tömörebbek. Koncentrátságuk egyik letéteményese a közismert **„balladai homály”**, vagyis a cselekmény szaggatott elővezetése, melynek során sokszor pillanatnyi kimerevített jelenetek követik úgy, hogy a közben eltelt időre nem utal semmilyen szövegrész direkt módon: azt a kontextus megértésével rekonstruálja a figyelmes olvasó. A **jelenetezés** már jellegzetesen drámai vonás, ahogy a **párbeszédesség** is, amely a lírai én áttételességét, szerepbe kerülését és hangjának megtöbbszöröződését is eredményezi. „Epikus költő” – Arany János költői alkatát kiválóan jellemzi ez a látszólagos oximoron (mivel az epikus, történettel rendelkező művek szerzőjét meg szoktuk különböztetni a lírai alkotásokat papírra vető költőtől); a ballada műfaja pedig különösen jól összeegyeztethető ezzel a költői alkattal, és egyszersmind annak egyik legjellemzőbb hangnemével, az elégikussal is.

Megbomlott világrend. Nagykőrösi éveknek Arany János-i pálya 1851—1860-ig tartó szakaszát szokás nevezni. A költőt 1851-ben kinevezték a nagykőrösi református gimnázium magyar és latin nyelv és irodalom tanárának, amely hivatását legalább akkora hivatástudattal és szakértelemmel művelte, mint a költőit. Ez idő alatt születtek az úgynevezett nagykőrösi balladái; a fent említettekén kívül még ide tartozik még a *Mátyás anyja* (1854), a *Szondi két apródja* (1856), valamint a *walesi bárdok* (1857) is. Ezek a versek – a *Mátyás anyját* kivéve – szemléletükben egységesek abból a szempontból, hogy egy korábban **felborult világrendet** ábrázolnak, amelyben meg kell küzdeni az új harmóniáért a hatalommal, és ez a küzdelem erkölcsi, értékérvényesítési szempontból sikeres. A csatában elesett Szondi Miklós apródjai nem alkuszhatnak meg a török pasa követével, a *walesi bárdok* zsarnok Edward királynak megőrzése büntetesként értelmezhető csakúgy, mint a férje meggyilkolásáért bűnrészesként felelős Ágnes megbomlása, aki nem képes kimosni a rongyos lepedőn (mint a lelkén) található véres foltot. A *Mátyás anyja* az előbbiekkal ellentétben egy rendezett, jóllehet erősen leegyszerűsített világrendet mutat, amelyben az alapértékek nem válnak kétségessé, és a gondviselés biztosítja a harmóniát.

Bűnök, büntetések. A *walesi bárdok* és az *Ágnes asszony* egy másik, noha az előbbiekkal szorosan összefüggő jellegzetesség mentén is összefüggésbe hozható, tudniillik a bűn és büntetés, bűnhődés motívuma mentén. A két vers hasonlít abban, hogy a bűn elkövetése még a balladai **cselekmény kezdete előtt** megtörtént (Wales erőszakos elfoglalása, illetve a gyilkosság), a büntetés pedig az ókori görög vagy a reneszánsz angol tragédiákhoz hasonlóan **sorsszerűen** bekövetkezik. Ezekben a hatalmas bűnösökön azonban nem emberi akarat ítélkezik: szenvedésük **lélektani** jellegű és elkerülhetetlen.

A zsarnoki hatalommal szembeni magatartás. Míg az Ágnes asszony témája – mint már említettük – népies, a többi vers a történelemből veszi tematikai alapanyagát, amely, ismerve az 1850-es évek társadalmi-politikai kontextusát, nem mentes áthallásokként is értelmezhető párhuzamoktól: elég csak arra gondolnunk, hogyan jelenik meg a **hatalom és az alávetettek** viszonya. Talán a *Szondi két apródja* szolgálja ehhez a legkézenfekvőbb példát. A hadvezér Ali éppen győzelmi ünnepet ül a török táborban, és egy embere által hívhatja a legyőzött várkapitány apródjait, hogy csatlakozzanak hozzá; az urukhoz hű apródok azonban nem felelnek a hívásra, hanem históriás énekbe kezdenek a nemrég véget ért csatáról. Énekükbe a követ be-becsatlakozik, és ily módon különös párbeszéd alakul ki: a követ megjegyzéseire, hívására, csábítására, majd fenyegetésére nem felelnek, azonban éppen ez a hallgatás értékelhető egyszersemind ellentmondást nem tűrő **állásfoglalásként**, válaszként is. A **csend** fontos szerepet játszik *A walesi bárdok*ban is: „Edward király, angol király / Léptet fakó lován: / Körötte csend amerre ment, / És néma tartomány.” – olvashatjuk Montgomerybe érkezése előtt, a költemény végén pedig éppen a csend hiánya kergeti örületbe a királyt: Ha, ha! mi zúg?... mi éji dal / London utcáin ez? / Felköttem a lord-majort, Ha bosszant bármi nesz! // Áll néma csend...”

A tétel összegző leírása

A nagykőrösi balladák témájában tehát visszatérő elem a felbomló, értékvesztett világrend értékkel telítése, és ily módon a harmónia visszaállítása, a történelmi helyzetek, események ábrázolása, és a lélektani ábrázolás hangsúlyossága. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy az elégikus, sőt tragikus hangvétellő művek mellett Arany János komikus, úgynevezett vígballadákat is alkotott a korszakban, jóllehet sokkal kevésbé jellemző módon; ilyen vígballada a *Pázmán lovag* (1856).

További érdekes oldalak vagy ötletek

A ballada műfajáról bővebben: [Ballada](#)